

Державний торговельно-економічний університет

Кафедра світової економіки

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

КОМЕРЦІЙНІ ПОСЛУГИ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

*(на матеріалах Асоціації «Український національний комітет Міжнародної
Торгової Палати (ICC UKRAINE)», м.Київ)*

Студентки 4 курсу, 13 групи,
факультету міжнародної
торгівлі і права
спеціальності 292
«Міжнародні економічні
відносини» спеціалізації
«Міжнародний бізнес»

Моточук Юлії
Сергіївни

Науковий керівник
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри
світової економіки

Кушнарєнко Наталія
Петрівна

Гарант освітньої програми
кандидат економічних наук,
доцент

Лежєп'юкова Вікторія
Генадійівна

Київ 2022

Державний торговельно-економічний університет

Факультет міжнародної торгівлі та права Кафедра світової економіки

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»,

спеціалізація «Міжнародний бізнес»

Затверджую

Зав. кафедри Дугінець Г.В.

«__» _____ 2022 р

Завдання

на випускн кваліфікаційну роботу (проект) студентів

Моточук Юлії Сергіївни

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Комерційні послуги у міжнародному бізнесі (на матеріалах Асоціації «Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати (ICC UKRAINE)», м.Київ)

Затверджена наказом ректора від «10» січня 2022 р. №12

2. Строк здачі студентом закінченої роботи (проекту)

23.05.2022

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи (проекту)

Мета роботи (проекту) узагальнення теоретичних підходів щодо сфери комерційних послуг, обґрунтування рекомендацій щодо напрямів розвитку сектору комерційних послуг для Асоціації «Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати (ICC UKRAINE)» в умовах пандемії COVID-19.

Об'єкт дослідження – діяльність Асоціації «Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати (ICC UKRAINE)» в умовах пандемії COVID-19.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні основи розвитку комерційних послуг у міжнародному бізнесі.

4.Перелік графічного матеріалу: 4 таблиці, 8 малюнків.

5. Консультанти по роботі (проекту) із зазначенням розділів, за якими здійснюється консультування:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

6. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (проекту) (перелік питань за кожним розділом)

ВСТУП

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ КОМЕРЦІЙНИХ ПОСЛУГ5

1.1 Особливості міжнародної діяльності у сфері комерційних послуг.....5

1.2 Роль та призначення Міжнародної торгової палати у розвитку сектора комерційних послуг.....11

Висновки до розділу 1.....14

РОЗДІЛ 2 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ КОМЕРЦІЙНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19.....16

2.1 Оцінка сприятливості умов ведення бізнесу у сфері комерційних послуг на міжнародній арені, можливості розвитку українських комерційних послуг.....16

2.2 Рекомендації щодо напрямів розвитку та трансформації комерційних послуг за матеріалами Українського національного комітету міжнародної торгової палати19

Висновки до розділу 2.....22

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....24

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ26

ДОДАТКИ29

7. Календарний план виконання роботи (проекту)

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	2	3	4
1	Визначення напрямку дослідження та затвердження теми ВКР	до 20.12.2021	
2	Узгодження плану ВКР з науковим керівником	до 31.01.2022	
3	Подача науковому керівнику на рецензування 1-го розділу ВКР	до 10.12.2021	
4	Подача науковому керівнику на рецензування 2-го розділу ВКР	до 10.05.2022	
5	Подача готової ВКР на кафедру	до 30.05.2022	
6	Попередній захист ВКР	за графіком (30.05.–17.06.2022)	
7	Захист ВКР	за графіком (20.06 – 30.06.2022)	

8. Дата видачі завдання « ____ » _____ 20__ р.

9. Керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Кушнарєнко Н.П. _____

10. Керівник освітньої програми

Лежєп'єкова В. Г. _____

11. Завдання прийняв до виконання студент

Моточук Ю. С _____

12. Відгук керівника випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Випускна кваліфікаційна робота Моточук Ю.С. присвячена актуальній темі комерційних послуг в міжнародному бізнесі.

В роботі визначено сутність та ключові характеристики міжнародної діяльності в сфері комерційних послуг, проведено різницю між поняттями «послуга» та «комерційна послуга», наведено чотири моделі торгівлі послугами, підкреслено важливість використання ІКТ у галузі комерційних послуг. Охарактеризовано загальноекономічну і міжнародну діяльність Асоціації «Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати (ICC UKRAINE)», на матеріалах якої виконано роботу. Автором зроблено оцінку сприятливості середовища міжнародного бізнесу досліджуваного підприємства з використанням індексного методу, та серед потенційних приймаючих країн обрано Чехію як оптимальний ринок та напрямок розвитку українських комерційних послуг. Рішення обґрунтовано позитивною динамікою зовнішньоторговельного обігу товарами і послугами між країнами та сучасними тенденціями зовнішньоторговельних відносин України і Чехії. За результатами проведеного дослідження визначені напрями розвитку та трансформації комерційних послуг ICC UKRAINE, надано рекомендації щодо покращення сфери комерційних послуг, окрему увагу приділено цифровізації, що зіграла важливу роль в умовах пандемії.

Висновок: випускна кваліфікаційна робота Моточук Юлії Сергіївни є завершеною науковою працею, що в повній мірі розкриває обрану тему дослідження, виконана на належному теоретичному та аналітичному рівні з додержанням необхідних вимог та рекомендується до захисту перед комісією.

Керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту) _____

13. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу (проект)

Випускна кваліфікаційна робота (проект) студентки Моточук Ю.С. може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Керівник освітньої програми Лежетько В. Г.

Завідувач кафедри _____ Дугінець Г.В.

«_____» _____ 20__ р.

АНОТАЦІЯ

Моточук Юлія Сергіївна. «Комерційні послуги у міжнародному бізнесі» (на матеріалах Асоціації «Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати (ICC UKRAINE)).

Випускна кваліфікаційна робота присвячена актуальній темі комерційні послуги у міжнародному бізнесі. У роботі проведено комбінований аналіз діяльності Асоціації «Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати (ICC UKRAINE), що включає аналіз зовнішньоекономічної діяльності підприємства та комерційної діяльності підприємства. Проведено аналіз найпривабливіших ринків за допомогою чинних економічних показників міжнародної торгівлі та рейтингів Глобального індексу конкурентоспроможності та Doing Business, було здійснено аналіз ринків Чехії, Румунії та Хорватії та сприятливості ведення бізнесу у сфері комерційних послуг. На основі проведеного дослідження було обрано країну Чехію як найпривабливіший ринок серед представлених.

Запропоновано програму розвитку комерційних послуг для Асоціації «Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати (ICC UKRAINE), серед яких: цифровізація, механізми коригування та нарощування потенціалу.

Ключові слова: комерційні послуги, пандемія COVID-19, сфера послуг, цифровізація, бізнес-середовище.

ANNOTATION

Motochuk Yuliia Serhiivna. "Commercial services in international business" (based on the materials of the Association "Ukrainian National Committee of the International Chamber of Commerce (ICC UKRAINE)).

The final qualifying work is devoted to the topical issue of commercial services in international business. The combined analysis of the Ukrainian National Committee of the International Chamber of Commerce (ICC UKRAINE), which includes an analysis of foreign economic activity of the enterprise and commercial activity of the enterprise. The most attractive markets were analyzed using strong economic indicators of international trade and the Global Competitiveness Index and Doing Business rankings, the Czech Republic, Romania and Croatia markets were analyzed and business services were favored. Based on the study, the Czech Republic was selected as the most attractive market among those represented. The program of development of commercial services for the Association "Ukrainian National Committee of the International Chamber of Commerce (ICC UKRAINE)" is offered, among which: digitalization, mechanisms of adjustment and capacity building, diversification of the enterprise.

Keywords: commercial services, COVID-19 pandemic, services sector, digitalization, business environment.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ КОМЕРЦІЙНИХ ПОСЛУГ.....	5
1.1 Особливості міжнародної діяльності у сфері комерційних послуг.....	5
1.2 Роль та призначення Міжнародної торгової палати у розвитку сектора комерційних послуг.....	11
Висновки до розділу 1.....	14
РОЗДІЛ 2 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ КОМЕРЦІЙНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19.....	16
2.1 Оцінка сприятливості умов ведення бізнесу у сфері комерційних послуг на міжнародній арені, можливості розвитку українських комерційних послуг.....	16
2.2 Рекомендації щодо напрямів розвитку та трансформації комерційних послуг за матеріалами Українського національного комітету міжнародної торгової палати.....	19
Висновки до розділу 2.....	22
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	26
ДОДАТКИ	29

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні виробничі системи характеризуються зростанням сфери комерційних послуг і зростаючою взаємозалежністю між послугами та виробництвом товарів. Науковці та економісти дедалі більше стурбовані стратегічною роллю деяких комерційних послуг у процесі економічного зростання. Зростання сфери комерційних послуг наразі розглядається як індикатор економічного прогресу країни. Послуги становлять понад дві третини світової економіки, тому надзвичайно важливим постає питання збільшення експорту комерційних послуг, підвищення якості, розвинення технологічного потенціалу та ринкової інфраструктури.

Роль та ефективність комерційних послуг на міжнародній арені досліджується багатьма науковцями, як зарубіжної, так і вітчизняної науки, серед них: І.Г. Бабець, О.І. Гулич, В.Г. Нестеренко, І.В. Ляшко, Л.М. Побоченко, В.Е. Зайцев, Р. Морріс, В. Васант, Д. Парас, О.М. Вовчанська.

Метою роботи є узагальнення теоретичних підходів щодо сфери комерційних послуг, обґрунтування рекомендацій щодо напрямів розвитку сектору комерційних послуг для Асоціації «Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати (ICC UKRAINE)» в умовах пандемії COVID-19.

Відповідно до мети було визначено наступні завдання дослідження:

- Визначити зміст поняття «комерційні послуги» у міжнародному бізнесі;
- Визначити роль і економічну цінність комерційних послуг
- Виконати аналіз розвитку комерційних послуг
- Зазначити тенденції розвитку комерційних послуг у міжнародному бізнесі

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ КОМЕРЦІЙНИХ ПОСЛУГ

1.1 Особливості міжнародної діяльності у сфері комерційних послуг

Комерційні послуги стали невід'ємною частиною життя кожної людини. Вони вплеталися в наше повсякдення роками і взаємодіяли із нами в усіх аспектах нашого існування. Із темпами зросту науково-технічного прогресу, впровадженнями новітнього технологічного обладнання та машинізацією фізичної праці, сфера комерційних послуг все більше закріплюється як одна з найпотенціальніших і найвпливовіших галузей сучасної міжнародної економіки. Збільшення можливостей для використання сучасних технологій та іноваційних впроваджень зумовило отримання доступу до нових ринків торгівлі, а зростання впливу і масштабів виробництва сприяло невитратному використанню власних ресурсів із підвищенням ефективності. За новітньою структурою ведення бізнесу сфера послуг покращилася у багатьох своїх напрямках: розширився виборчий асортимент для споживачів, при узгодженні специфіки продукції думка та потреби покупця стали ключовим фактором. Поняття «послуга» та «комерційна послуга» розглянемо у Рис.

1.1

Послуга -

- Послугою вважається результат діяльності, матеріальний чи нематеріальний продукт, який виробник надає споживачу відповідно до встановлених вимог до властивостей цього продукту або результату [1].

Комерційна послуга -

- процес взаємодії двох чи більше суб'єктів ринку, коли одні суб'єкти впливають на інші з метою створення, розширення чи відтворення можливостей останніх у отриманні фундаментальної користі.

Рис 1.1 Тлумачення поняття «послуга, комерційна послуга»

Джерело: побудовано автором на основі [1,2]

Комерційні послуги надаються за винагороду і включають посередницькі, ділові, комісійні та інші види послуг [2]. Існують різноманітні види міжнародних комерційних послуг, їх кількість постійно збільшується, а спрямованість - динамічно змінюється. Серед основних видів комерційних послуг можна виділити:

- міжнародні комерційні подорожі;
- послуги транспортного сектору;
- інформаційні та комп'ютерні послуги;
- надання іноземним партнерам на контрактній основі запатентованої інформації чи розробок;
- міжнародні послуги з бухгалтерського обліку;
- інженерно-будівельні послуги;
- міжнародні юридичні послуги на зовнішніх ринках;

Слід зазначити, що міжнародні комерційні послуги також поділяються на інжиніринг та консалтинг. Інжиніринг - це сукупність технічно-консультаційних послуг, пов'язаних із розробкою та підготовкою виробничого процесу, а також забезпечення стабільності процесу виробництва та реалізації продукції [2]. Такими послугами є:

- спостереження за ринком, його детальний аналіз, розробка технічно-економічної підстави для формування виробництва;
- розробка плану розвитку транспортної системи та інших галузей інфраструктури;
- нагляд за подальшим розвитком бізнесу та консультування з цього приводу.

Консультаційні послуги передбачають надання експертної оцінки та стратегічних порад які допомагають розгляду проблеми та її вирішенню. Консалтинг є особливим видом консультаційних послуг, які надаються компаніям і підприємствам шляхом консультування з економічних питань на комерційній основі. Такі консультації спеціалізовані компанії надають для вирішення широкого спектру питань: проводиться аналітична оцінка

компанії за певний період часу, надаються прогнози подальшого функціонування ринків, досліджуються техніко-економічні обґрунтування для різних проектів тощо [3]. Ще одним завданням консалтингових компаній є розробка експортно-імпоротної стратегії для підприємств та компаній. При цьому їх діяльність може базуватися як на території своєї країни, так і за кордоном, де вони відкривають власні філії або приєднуються до змішаних компаній подібної спрямованості.

Слід зазначити, що існує Генеральна угода з торгівлі послугами (ГАТС) – цю угоду було підписано для розвитку та поширенню багатосторонньої системи торгівлі на сектор послуг. ГАТС виділяє основні чотири моделі торгівлі послугами [4], зазначим їх у Рис. 1.2

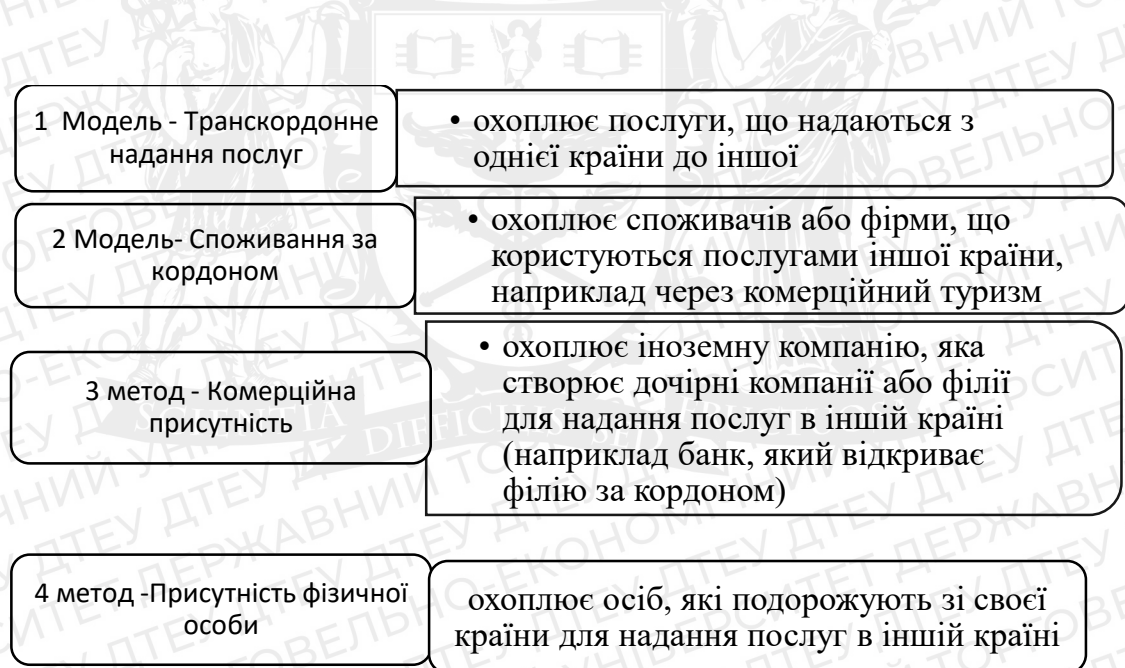

Рис. 1.2 Чотири моделі торгівлі послугами згідно з ГАТС

Джерело: побудовано автором на основі [3,4]

Серед 4 представлених способів найбільш виділяється третій, він грає вирішальну роль у розвитку міжнародного постачання комерційних послуг та розвитку економіки для країни, згідно з даними ВТО на третій спосіб припадає близько 50% загального обсягу торгівлі послугами. [5].

За останні три десятиліття в багатьох країнах сектор послуг зростає швидше, ніж виробництво. До 2019 року на послуги припадало 55 відсотків

ВВП і 45 відсотків зайнятості в країнах, що розвиваються. У розвинених країнах на послуги припадає ще більша частка економічного зростання — у середньому аж 75 відсотків. [6, с. 15]. Кілька країн із низьким та середнім рівнем доходу входили до десятки найбільших світових експортерів послуг у період з 2005 по 2017 рік [6, с. 189].

Економіка України переважно орієнтується на розвиток у експортних продажах. Зручне географічне розташування, транспортна інфраструктура та великий потенціал індустриального розвитку зумовлюють прогресивну позицію України на світовому ринку. Найбільш вдало розвиваються послуги із продажу перероблених матеріальних ресурсів та транспортних послуг. [7, с. 10].

Грунтовні ренновації у сфері послуг у більшості пов'язані із прогресом та технологіями сучасності, основою яких є ІКТ - інформаційно-комунікаційні технології. Перебуваючи під впливом ІКТ, багато галузей комерційних послуг змінюються: великі галузі сьогодні вважаються активно-розвиваючою серцевиною економіки (будь-яка галузь торгівлі послугами, послуги із транспортного забезпечення) [8].

Технологічний розвиток призводить до створення нових ринків послуг на міжнародній арені. З ІКТ пов'язані найбільш вагомі зміни у значної кількості напрямків торгівлі: використання новітніх технологій та покращення виробничої техніки у галузі комерційних послуг стало передовим напрямком розвитку інвестиційної стратегії та ведення бізнесу [9]. Впровадження сучасних технологій зумовило зростання темпів виробництва, збільшило їх конкурентоспроможність та укріпила позиції на світовому ринку. Універсальність використання інформаційних технологій та їх затребуваність у будь-якій галузі виробництва призвела до надання переваги саме їм, при цьому значно зменшився вплив галузей матеріального виробництва, якими раніше обмежувалася сфера виробництва послуг. За останні роки галузі-суміжники все більше конкурують одна з одною, тому їх ставлення до запитів споживачів кардинально змінилося: задля збереження

розвитку та позицій на ринку власного підприємства, вони працюють виключно на потреби своєї цільової аудиторії, вивчаючи їх потреби, досконало досліджуючи ринок попиту та враховуючи свою власні масштаби і можливості [10].

Комерційна діяльність є основною рушійною силою компанії, вона пов'язана з усіма іншими видами діяльності, тому є надзвичайно важливою. Послуги також переважають у прямих іноземних інвестиціях, при цьому заявлені інвестиції в нові проекти за останні 15 років зосереджені в основному в секторі послуг [11]. Зважаючи на складність та особливості комерційних послуг організація комерційної діяльності повинна забезпечувати гнучкість залежно від часу запиту, моменту виконання та поведінки споживача, тому знання особливостей ділових послуг та їх наслідків для споживачів та торговців можуть впливати на варіативність досягнення результатів задля запобігання комерційних ризиків.

Окрему увагу слід надати терміну аутсорсинг, який відіграє неабияку роль у сфері комерційних послуг. Аутсорсинг - це залучення зовнішніх виконавців до виконання деяких бізнес-процесів компанії [12]. Іншими словами, це передача завдань підряднику. За аутсорсингом зберігається провідна роль розвитку сектора комерційних послуг, приватні фірми виконують у багатьох країнах основні роботи з надання аудиторських, бухгалтерських, туристичних та інших видів послуг.

З розвитком світового ринку товарів та його насиченістю зростає попит у сфері комерційних послуг, що, у свою чергу, викликає посилений розвиток міжнародного ринку послуг. Наприклад, у четвертому кварталі 2021 року світова торгівля послугами зросла на 20% у порівнянні з аналогічним періодом минулого року [13]. У четвертому кварталі 2021 року торгівля послугами продовжувала демонструвати позитивне зростання, торгівля комерційними послугами відновила до передпандемічного рівня (Таблиця 1.1, Таблиця 1.2).

Таблиця 1.1

Експорт комерційних послуг у 2021р

Експорт				
	2021 _{1кв}	2021 _{2кв}	2021 _{3кв}	2021 _{4кв}
Світ	-4	28	26	20
Північна Америка	-10	19	19	18
Європа	0	31	26	18
Азія	-4	27	28	24
Інші	-20	37	41	38

Джерело: побудовано автором на основі [13,14]

Таблиця 1.2

Імпорт комерційних послуг у 2021р

Імпорт				
	2021 _{1кв}	2021 _{2кв}	2021 _{3кв}	2021 _{4кв}
Світ	-12	27	26	20
Північна Америка	-14	30	35	27
Європа	-12	28	25	18
Азія	-9	21	20	19
Інші	-15	32	37	32

Джерело: побудовано автором на основі [13,14]

Для України та світу в цілому, зростання продажей комерційних послуг є важливим аспектом економічного розвитку, він тісно пов'язаний зі зростанням доходів країни і модернізацією економіки, сектор послуг став найбільшим сегментом та рушійною силою економіки, вносячи зростаючу частку у валовий внутрішній продукт (ВВП), торгівлю та працевлаштування [14], тому так важливо його розвивати.

Можливості для структурних перетворень, що створюються зростаючим попитом на послуги економіки величезні, особливо завдяки проривним технологіям ІКТ та цифровій економіці. Сектор послуг переживає революційні зміни, які різко впливають на те, як ми живемо та працюємо. Нові комерційні послуги постійно запускаються для задоволення наших існуючих потреб та задоволення потреб, про які ми навіть не підозрювали.

1.2 Роль та призначення Міжнародної торгової палати у розвитку сектора комерційних послуг

Міжнародна Торгівельна Палата (МТП) — являє собою організацію, яка була заснована ще у 1919 р. Згідно з даними, представленими на вебсайті МТП, головне призначення та завдання цієї організації – «служити світовій бізнес-спільноті, сприяючи торговій та інвестиційній діяльності, розвитку відкритих ринків товарів та послуг та вільному руху капіталу» [15].

МТП працює в таких сферах як:

- арбітражне виробництво
- банківські послуги
- стимулювання конкуренції
- електронні ділові операції
- спрощення митних та торгових процедур
- фінансові послуги та страхування, оподаткування
- торговельна політика
- транспорт та логістика.

МТП у цих сферах займається дослідницькою діяльністю, а також розробляє стандарти та керівні принципи, які можуть застосовуватись представниками приватного сектору по всьому світу. МТП – одна з найбільших у світі організацій, що представляє інтереси мільйонів компаній різного розміру, що працюють у всіх напрямках приватного бізнесу у більш ніж 130 країнах світу [15].

Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати (ICC Ukraine) — заснован у 1998 році та станом на сьогодні об'єднує національні підприємства та компанії-нерезиденти, які представляють середній та великий бізнес, є першим національним комітетом на території країни [16], зокрема УНК займається розробкою правил для ведення бізнесу, які

використовуються суб'єктами господарювання світу у міжнародному та внутрішньому співробітництві, серед них: Incoterms, типові міжнародні комерційні договори, уніфіковані правила щодо застосування інструментів торгового фінансування, практики арбітражу тощо [17].

Контрагент УНК МТП зареєстрована 20.08.1998 за юридичною адресою Україна, 01034, місто Київ, ВУЛИЦЯ РЕЙТАРСЬКА, будинок 19-Б. Президентом УНК МТП є Щелкунов Володимир Ігорович.

У вигляді Рис 1.3 наведемо загальну характеристику Асоціації «Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати (ICC UKRAINE)» [18]

Повна назва	Український національний комітет міжнародної торгової палати
ЄДРПОУ	30019686
Скорочена назва	Унк МТП
Організаційно-правова форма	Асоціація
Види діяльності: основний	94.11 Діяльність організацій промисловців і підприємців
Інші напрямки діяльності	70.21 Діяльність у сфері зв'язків із громадськістю 70.22 Консультування з питань комерційної діяльності й керування 73.20 Дослідження кон'юнктури ринку та виявлення громадської думки
Форма власності	Недержавна власність

Рис. 1.3 Загальна характеристика Асоціації «Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати»

Джерело: складено автором на основі [18]

Також слід зазначити, що асоціація включена до реєстру неприбуткових установ та організацій на підставі рішення контролюючого органу ДФС № 1626594602328 від 23.12.2016 [18].

Асоціація «Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати (ICC UKRAINE)» надає послуги з факторингу, форфейтингу, послуги інформаційної підтримки [18]. Також надає консультаційні послуги.

Іноваційна стратегія розвитку Українського Національного комітету Міжнародної торгової палати на зовнішніх ринках економіки була розроблена з метою зміцнення змістовності та результативності міжнародних інвестиційних заходів спрямованих на створення сприятливих умов для зарубіжного бізнесу та іноземних інвесторів, а також з метою поширення кращої обізнаності ділових кіл із умовами ведення бізнесу в Україні.

Основні напрями розвитку зобразим у Рис. 1.4

Рис. 1.4 Напрями розвитку УНК МТП

Джерело: побудовано автором на основі [19]

Серед основних переваг для співпраці з УНК МТП потрібно зазначити наступні:

- ICC Ukraine вже давно має авторитет серед Посольств іноземних держав, що надає можливості компаніям представити себе безпосередньо предсавникам іноземних бізнес-асоціацій.

- Асоціація ICC UKRAINE має великий досвід у реальному секторі економіки, вони можуть надати професійні консультації та допомогти зробити маркетингове дослідження в визначеній галузі.
- Асоціація самостійно займається пошуком партнерів та наданням консультацій
- Наявні міжнародні центри ділового співробітництва у зарубіжній країнах. [19]

До основних цілей УНК МТП відносяться Рис 1.5

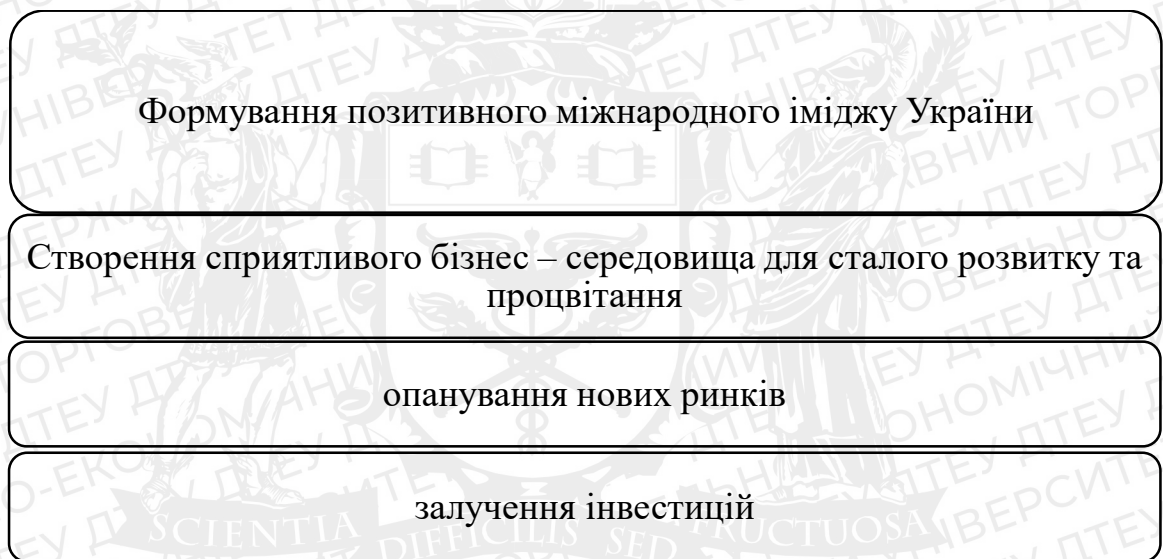

Рис 1.5 Основні цілі УНК МТП

Джерело: побудовано автором на основі [19]

Підсумовуючи вище сказане, можна виділити головну мету та ціль діяльності ICC Ukraine – міжнародне співробітництво, створення умов для інтеграції українського бізнесу до міжнародної бізнес – спільноти.

Висновки до розділу 1

Динамічний зріст впливу комерційних послуг у бізнес-структурі призвів до зміни розуміння поняття товару та послуг: товари більше не відокремлені від послуг, послуги все більше стають невід’ємною частиною

продукту. На даний момент у світовій торгівлі все більше поширюються заходи задля просунення глобальної торгівлі послугами на міжнародній арені, яка має стати підтримкою цілей сталого розвитку, охоплюючи методи експериментування, механізми коригування, а також приріст потенціалу до країн, що розвиваються, заради розкриття трансформаційного потенціалу торгівлі в усіх галузях комерційних послуг. Зазвичай розвиваючийся сектор комерційних послуг є однією з ключових ознак здорової економіки. Доступність товарів для населення та збільшення попиту на них зумовлює зростання впливу комерційних послуг на суспільство: їх кількість зростає задля постійного задовільнення потреб і відповідності попиту клієнтів та підприємств, підвищуючи вплив цього сектору на світову економіку.

ISS Ukraine продовжує розвиватися, впроваджувати в Україні стандарти ведення бізнесу, які розробляє Міжнародна Торгова Палата, робить великий внесок у вихід підприємств на зовнішні ринки, що допомагає розвивати сектор комерційних послуг, який, як було визначено, є однією з рушійних сил економіки.

РОЗДІЛ 2

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ КОМЕРЦІЙНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

2.1 Оцінка сприятливості умов ведення бізнесу у сфері комерційних послуг на міжнародній арені, можливості розвитку українських комерційних послуг

Наступним етапом проведемо дослідження економічних ринків країн для визначення напрямку розвитку українських комерційних послуг. Маємо три країни Європейського Союзу зі схожим впливом на міжнародний ринок, це – Чехія, Румунія та Хорватія. Для аналізу економічного стану цих країн було обрано індексний метод, він є загальним інструментом оцінювання бізнес-середовища, що ґрунтується на узагальненні результатів експертно-аналітичних досліджень міжнародних економічних процесів. Дані для аналізу беремо з трьох основних рейтингових систем:

- Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) [20]
- Індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom) [21]
- Індекс легкості ведення бізнесу (Doing Business) [22]

Будуємо Таблицю 2.1 (на основі агрегованого показника оцінювання бізнес-середовища країн (Додаток А)) до якої переносимо дані з рейтингових систем та оптимізуємо їх за допомогою значення 14,29.

Агрегований показник стану бізнес-середовища країни розраховується за формулою:

$$I = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \frac{1}{M_i} \sum_{j=1}^{M_i} k_{ij}, \quad (1)$$

де I – агрегований показник стану бізнес-середовища приймаючої країни;
 S_i – оцінка i -тої складової бізнес-середовища країни ($i=1, \dots, N$);
 N – кількість складових бізнес середовища країни;
 k_{ij} – оцінка j -го індикатору i -тої складової бізнес-середовища країни ($j=1, \dots, M_i$);
 M_i – кількість індикаторів оцінювання стану i -тої складової бізнес-середовища країни.

Таблиця 2.1

Оптимізовані показники стану бізнес-середовища

Складова бізнес-середовища	Індикатори	Чехія	Румунія	Хорватія
S1 Макроекономічне середовище	1. макроекономічна стабільність	6.9	6.2	6.2
	2. розмір ринку	4.5	4.5	3.4
	3. монетарна свобода	5.5	5.5	5.6
S2 Ступінь економічного лібералізму	1. внутрішня конкуренція	3.7	3.6	3.2
	2. торговельна відкритість	4.3	3.9	4.2
	3. фіскальна свобода	6.5	2.9	5.2
	4. проходження митних кордонів	3.3	3.3	3.3
S3 Інституціональне середовище	1. ефективність урядової політики	3.9	3.3	3.4
	2. прозорість	4.2	5.2	3.9
	3. судова незалежність	4	3.4	1.6
	4. право власності	6.7	5.9	5.4
S4 Підприємницьке середовище	1. комерціалізація	3.9	2.9	2.6
	2. свобода бізнесу	5.6	4.9	5
	3. реєстрація підприємства DB	3.9	3.8	3.8
	4. реєстрація власності DB	4	4.2	4.3
	5. оподаткування DB	4	3.8	3.9
	6. забезпечення виконання контрактів DB	4.9	4.3	4.4
S5 Фінансово-інвестиційне середовище	1. фінансування малого та середнього підприємства	3.9	3.1	2.8
	2. стабільність фінансової системи	4.7	3.9	4.3
	3. отримання кредитів DB	4.4	4	5.1
	4. захист інвесторів DB	4.7	4.7	4.4
	5. свобода інвестицій	4.8	4.8	5.2
S6 Інфраструктурне середовище	1. наявність та якість транспортної інфраструктури	4.9	3.8	4.3
	2. якість електропостачання	6.9	6.6	6.7

Продовження таблиці 2.1

S7 Ринок праці	3. кількість інтернет-користувачів	5.6	4.9	5
	4. культура підприємництва	4.7	4.1	3.8
	5. витрати на НДДКР	3.9	1.1	1.9
	1. захист прав робітників	6.2	5.1	6.2
	2. кооперація на ринку праці	4.3	3.8	2.7
	3. свобода праці (трудових відносин)	3.9	4.4	4.1

Джерело: Побудовано автором на основі (додаток А)

Індикатор Doing Business переводим згідно спеціальної шкали (Додаток Б), після цього розраховуєм середні значення за складовими та агрегований показник стану бізнес-середовища у Таблиці 2.2

Таблиця 2.2

Середні значення за складовими

Складова бізнес середовища	Середні значення за складовими		
	Чехія	Румунія	Хорватія
S1 Макроекономічне середовище	5,6	5.4	5
S2 Ступінь економічного лібералізму	4.4	3.4	3.9
S3 Інституціональне середовище	4.7	4.4	3.5
S4 Підприємницьке середовище	4.3	3.9	4
S5 Фінансово-інвестиційне середовище	4.5	4.1	4.3
S6 Інфраструктурне середовище	5.2	4.1	4.3
S7 Ринок праці	4.8	4.4	4.3
Агреговані показники бізнес середовища країн	4.7	4.2	4.1

Джерело: складено автором

Після аналізу стану бізнес-середовища представлених країн, доцільно буде обрати приймаючою країною **Чехію**, агрегований показник якої є найбільшого значення. Чехія є членом ЄС (з 2004 року), НАТО (з 1999 року), СОТ (з 1995 року), ОЕСР, ОБСЄ, Центральноєвропейської ініціативи.

Співпраця України та Чехії з самого початку відзначена активним розвитком в політичній, економічній та культурній сферах, тому я вважає цю країну найкращою для розвитку комерційних послуг. У 2020 році відбувся візит до Чехії глави МЗС України В. Пристайка, в рамках якого було розпочато роботу українсько-чеського форуму як важливий дискусійний майданчик для вироблення

рекомендацій урядам обох країн та ініціювання спільних проєктів для реалізації потенціалу двосторонніх відносин у різних сферах [23].

Чехія належить до найбільших торговельних партнерів нашої країни, Україна активно експортує свої товари до Чехії, за даними української держстатистики, зовнішньоторговельний обіг товарами і послугами між Україною та Чехією у 2019 р. зріс на 9,3 % та досяг рекордного рівня за всі роки двосторонніх відносин — 2238,1 млн. доларів США [24]. У 2021 р. Товарообіг між Україною та Чехією склав 2,99 млрд дол [25].

Політика країни є такою, що державна підтримка, яка поширюється на корінних жителів, дотримується також і для емігрантів. Чехія має «комфортну» законодавчу базу для підприємців, слід додати про лояльну систему оподаткування, низькі ставки на кредити, бізнес в Чехії є підставою для отримання візи. Українці в Чехії є одною з найбільших етнічних громад, що також є плюсом.

Також слід зазначити, що Чехія підтримує євроінтеграційний курс України, дотримуючись позиції, що Європейський Союз має бути відкритим для всіх європейських держав за умови, що організація їхнього політичного та економічного життя відповідає певним критеріям [26]. Офіційно Чехія також вітає намір України набути членства в НАТО і готова сприяти їй у цьому.

2.2 Рекомендації щодо напрямів розвитку та трансформації комерційних послуг за матеріалами Українського національного комітету міжнародної торгової палати

Зараз Україна втрачає свої конкурентні позиції у світовому економічному просторі. Галузь комерційних послуг хоча і лишається однією з найвагоміших складових економіки нашої країни, проте наразі має низку невирішених суттєвих проблем, що уповільнюють її подальший зріст та розвиток, знижуючи вагу та потенціал України на міжнародному ринку.

Системні проблеми української економіки, такі як нестабільне законодавство, високі соціальні ризики, валютна нестабільність, корупція, бюрократія та інші економічні та політичні фактори, мають значний негативний вплив на функціонування сектору комерційних послуг.

На базі досвіду отриманого під час співпраці з Асоціацією «Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати (ICC UKRAINE)» пропоную наступні рекомендації щодо розвитку та покращення сектору комерційних послуг (Рис 2.1) :

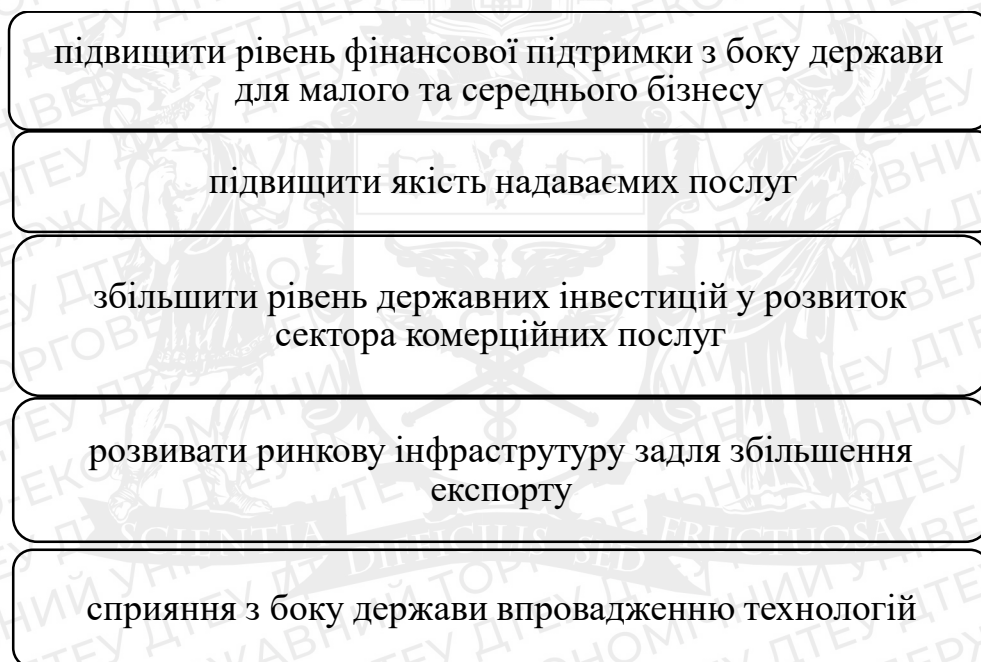

Рис 2.1 Рекомендації для розвитку сфери комерційних послуг

Джерело: складено автором

Також окрему увагу слід надати цифровізації, вона зіграла важливу роль під час поширення хвороби COVID-19, допомагає сектору комерційних послуг відновитись, цифровізація комерційних послуг покращує можливості постачання та експорту, підвищуючи економічну стійкість країни в її відновленні після пандемії.

Цифрові технології спрощують та пришвидчують ведення бізнесу, допомагають ефективніше створювати нову продукцію та ринки, тому необхідно впроваджувати та застосовувати їх все більше. Власникам бізнесу

потрібно замислитися про розширення своєї діяльності в інтернет-середовищі, у наступних Рисунках зобразим декілька варіантів, які продавець послуг може запропонувати в інтернет-середовищі, а покупець отримати Рис 2.2 та Рис 2.3

Рис 2.2 Послуги продавця у мережі Інтернет

Джерело: складено автором

Рис 2.3 Послуги, які може отримати покупець

Джерело: складено автором

За допомогою ІКТ технологій процес відстеження ринку та потреб клієнтів стає значно зручнішим та допомагає власникам бізнесу та покупцям зберегти час.

Нечіткі межі між виробництвом та наданням послуг роблять експорт більш конкурентноспроможним для багатьох країн, так само вони можуть зіграти важливу роль і в економіці України, тому на основі запропонованих рекомендацій необхідно розробити комплексний підхід для розвитку сектора комерційних послуг, який сприятиме повній реалізації потенціалу країни. Потрібно розширювати торгівлю комерційними послугами, сприяти впровадженню технологій та націлюватись на послуги, що приносять користь економіці.

У найближчий час Україні необхідно здійснити економічні реформи, основною ціллю яких стануть послуги, що зумовлять зростання масштабів та інноваційного розвитку підприємств. Філії та франчайзинг можуть стати важливими факторами для розвинення масштабів бізнесу на міжнародному ринку, а постачальники, які надають послуги у цифровому вигляді, стануть більш мобільними через відсутність необхідності особистого спілкування із своїми клієнтами.

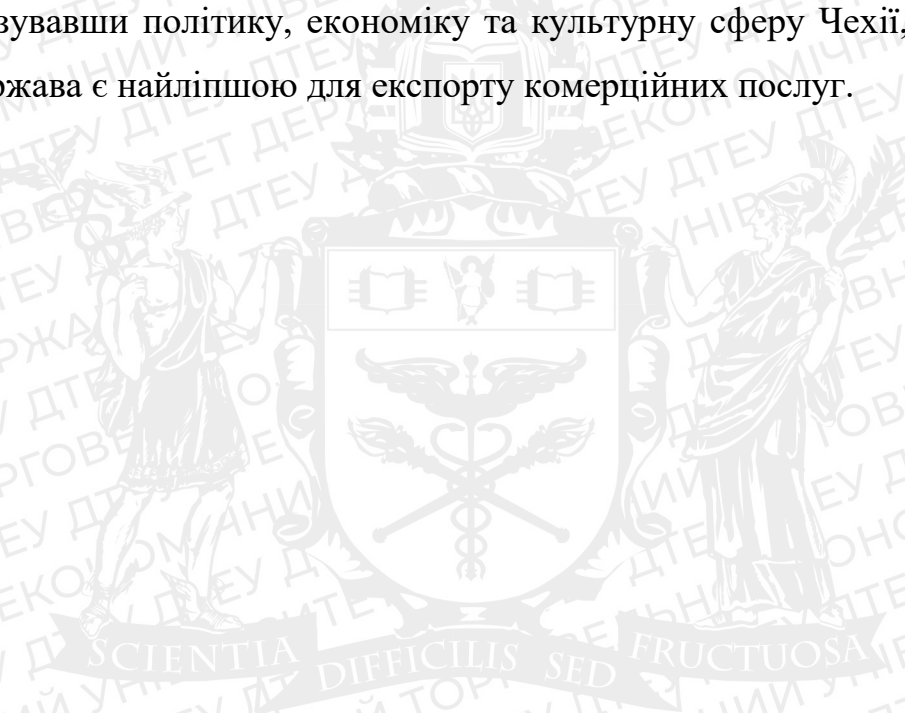
Висновки до розділу 2

Майже кожен вид бізнесу, що базується на послугах, працює на конкурентному ринку. Пошук способів захопити свій сегмент частки місцевого ринку має вирішальне значення для успіху. Країни, що розуміють ці пріоритети, з більшою ймовірністю стануть лідерами у своїй галузі.

Торгівля послугами має відігравати важливу роль у скороченні бідності за рахунок підвищення ефективності, створюючи більше можливостей для працевлаштування, збільшуючи доходи та розширюючи споживчий вибір та якість життя. Криза, що з'явилася внаслідок пандемії COVID-19, несе в собі стимули для країн до прискорення цифровізації, уряди можуть використовувати

цифрові технології для підвищення якості та доступності комерційних послуг, оптимізації адміністративних процедур та ін.

Просування українських комерційних послуг на міжнародні ринки надасть більше можливостей для економічного розвитку та зробить цей сектор більш конкурентоспроможним. За допомогою трьох найважливіх рейтингових систем було досліджено європейський ринок та обрано країну-Чехію для подальшого розвитку українських комерційних послуг. Проаналізувавши політику, економіку та культурну сферу Чехії, визначено, що ця держава є найліпшою для експорту комерційних послуг.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У роботі було проаналізовано і досліджено сектор комерційних послуг, напрямки розвитку та трансформації. Результати дослідження допомогли охарактеризувати поняття «комерційні послуги», їх види, функціонування та вплив на економіку.

Визначено, що сфера комерційних послуг є однією з найбільш перспективних галузей економіки. Її становлення є закономірним процесом: наслідком прогресу та результатом індустріальних економічних змін. На сьогоднішній момент майже кожне підприємство надає ті чи інші види послуг. Основними причинами різкого підвищення значення послуг в сучасній економіці є створення нових видів діяльності у галузі послуг, а також у науково-технічному прогресі, збільшенні складності та варіативності продукції, зростанні кількості товарів повсякденного використання на ринку, впровадженні цифровізації тощо. Сектор послуг відіграє найважливіше значення коли мова йде про економічний зріст та конкурентоспроможність на міжнародному ринку.

Надані рекомендації для розвитку та трансформації українського сектору комерційних послуг у міжнародному бізнесі, серед них такі: підвищення рівня фінансової підтримки з боку держави для малого та середнього бізнесу, підвищення якості надаваних послуг, збільшення рівня державних інвестицій у розвиток цього сектору, розвиток ринкової інфраструктури.

Було обрано закордонний ринок як напрямок для розвитку українських комерційних послуг, дані брали з трьох найбільш відомих рейтингових систем, таких як: індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom), індекс легкості ведення бізнесу (Doing Business). За всіма показниками Чехія є кращою серед інших представлених країн (Хорватія та Румунія). Також, проаналізувавши

Зараз зростаючий сектор комерційних послуг є показником здорової економіки. У міру того, як нові послуги та нематеріальні товари стають доступними для населення, галузі комерційних послуг зростають, щоб постійно обслуговувати потреби клієнтів та підприємств, збільшуючи вплив цієї галузі на світову економіку. Для того щоб вирішити проблеми України у секторі комерційних послуг необхідно розробити комплексний підхід до подолання недоліків комерційного сектору послуг та дієвий механізм їх розвитку, що сприятиме повній реалізації потенціалу країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Світовий ринок послуг. Заблоцька Р.О., і Підручник. КНУ ім. Т. Г. Шевченка, м. Київ, 2005р. – 280 с.
2. Економічна сутність, класифікація та основні характеристики послуг. Маркетинг послуг, автори Іванова Л. О., Семак Б. Б., Вовчанська О. М.: Навчальний посібник, м. Львів - 508с.
3. Що таке консалтинг та для чого він? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/4JGklkn>
4. Митна Енциклопедія: навчальний посібник, автори І.Г. Бережнюк, П.В. Пашко, Д.А. Б.І. Бабенко О.І. Барановський, м. Хмельницький 2013р, - 472 с.
5. Trade in Services [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/5JGc549>
6. At Your Service?: The Promise of Services-Led Development, автори Gaurav Nayyar, Mary Hallward-Driemeier, and Elwyn Davies – 315с
7. Економічний розвиток [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya>
8. Інформаційні й комунікаційні технології [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ua5.org/svit/281-nformacijn-jj-komunkacijn-tekhnolog.html>
9. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/8JGnO7L>
10. Інновації в сфері ІКТ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://surl.li/cdttl>
11. Foreign direct investment and its drivers: a global and EU perspective [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/QJGm0V8>
12. Аутсорсинг та аутстафінг: як це працює [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/LJGWvHU>
13. Fourth quarter 2021 trade in services [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/daily_update_e/serv_latest.pdf

14. Ефективність використання потенціалу сектору комерційних послуг у забезпеченні соціально-економічного зростання регіонів України: наукова доповідь / НАН України, м.Львів, 2020 - 176 с.
15. International chamber of commerce [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://iccwbo.org/about-us/>
16. Історія ICC-Ukraine [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://iccua.org/istoriya-icc-ukraine/>
17. Чому інкотермс? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://iccua.org/chomu-inkoterm/>
18. Український національний комітет міжнародної торгової палати [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/XJGT36y>
19. Про ICC-Ukraine [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://iccua.org/pro-iss-ukraine/>
20. Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www3.weforum.org/maintenance/public.htm>
21. Індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.heritage.org/index/>
22. Індекс легкості ведення бізнесу (Doing Business) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/6JGITRa>
23. Чехія: огляд експорту/імпорту, товарообіг з Україною [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/kJGOuXv>
24. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
25. Чехія [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/cJGPo52>
26. Прем'єр Чехії підтримав ідею прийому України до ЄС [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/DJGPQ61>
27. Світовий ринок товарів та послуг: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за заг. ред. А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник. – К. : Київ. нац. торг. екон. ун-т, 2015. – 720 с.

28. Світовий ринок товарів та послуг [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/HJiR7oU>
29. Основні тенденції розвитку національної сфери послуг в умовах глобальної економічної нестабільності [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ev.nmu.org.ua/docs/2013/3/EV20133_059-067.pdf
30. Conducting business in Ukraine 2021 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/pJu4WxW>
31. Problems of functioning of the service sector and their impact on the position of Ukraine in the global division of labor [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/ZJu5SDj>
32. Міжнародний бізнес : навчальний посібник , автори: О. М. Файчук, С. В. Сидоренко. – К.: НУБіП України, Київ, 2016. – 236 с.
33. Аналіз тенденцій розвитку сфери послуг в економіці України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://economic-bulletin.com/index.php/journal/article/view/771/780>
34. Conducting business in Ukraine 2021 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/pJu4WxW>

ДОДАТКИ

Додаток А

Структура агрегованого показника оцінювання бізнес-середовища країни

Складова бізнес-середовища	Індикатор	Посилання на ресурс
S1 Макроекономічне середовище	1. макроекономічна стабільність 2. розмір ринку 3. монетарна свобода	GCI : Macroeconomic stability GCI : Market size IEF : Monetary Freedom
S2 Ступінь економічного лібералізму	1. внутрішня конкуренція 2. торговельна відкритість 3. фіскальна свобода 4. проходження митних кордонів	GCI : Product market → Domestic competition GCI : Product market → Trade openness IEF : Fiscal Health DB : Trading across Borders
S3 Інституціональне середовище	1. ефективність урядової політики 2. прозорість 3. судова незалежність 4. право власності	GCI : Institutions → Public-sector performance GCI : Institutions → Transparency GCI : Institutions → Judicial independence IEF : Property Rights
S4 Підприємницьке середовище	1. комерціалізація 2. свобода бізнесу 3. реєстрація підприємства 4. реєстрація власності 5. оподаткування 6. забезпечення виконання контрактів	GCI : Innovation capability → Commercialization IEF : Business Freedom DB : Starting a Business DB : Registering Property DB : Paying Taxes DB : Enforcing Contracts
S5 Фінансово-інвестиційне середовище	1. фінансування малого та середнього підприємництва 2. стабільність фінансової системи 3. отримання кредитів 4. захист інвесторів (міноритарних) 5. свобода інвестицій	GCI : Financial system → Financing of SMEs GCI : Financial system → Stability DB : Getting Credit DB : Protecting Minority Investors IEF : Investment Freedom
S6 Інфраструктурне середовище	1. наявність та якість транспортної інфраструктури 2. якість електропостачання 3. кількість інтернет – користувачів 4. культура підприємництва 5. витрати на НДДКР	GCI : Infrastructure → Transport infrastructure GCI : Infrastructure → Electricity supply quality GCI : ICT adoption → Internet users GCI : Business dynamism → Entrepreneurial culture GCI : Innovation capability → R&D expenditures
S7 Ринок праці	1. захист прав робітників 2. кооперація на ринку праці 3. свобода праці (трудових відносин)	GCI : Labour market → Workers' rights GCI : Labour market → Cooperation in labour-employer relations IEF : Labor Freedom

Додаток Б

Шкала для співставлення результатів використання методики **Doing Business та розрахунку агрегованого показника сприятливості бізнес-середовища**

Місце індикатора в рейтингу DB	Присвоєне значення	Місце індикатора в рейтингу DB	Присвоєне значення	Місце індикатора в рейтингу DB	Присвоєне значення
1-2	7,0	66-68	4,5	135-136	2,0
3-5	6,9	69-71	4,4	137-139	1,9
6-8	6,8	72-74	4,3	140-142	1,8
9-11	6,7	75-76	4,2	143-146	1,7
12-13	6,6	77-78	4,1	147-148	1,6
14-16	6,5	79-81	4,0	149-151	1,5
17-19	6,4	82-84	3,9	152-155	1,4
20-21	6,3	85-87	3,8	156-157	1,3
22-23	6,2	88-90	3,7	158-160	1,2
24-25	6,1	91-92	3,6	161-162	1,1
26-27	6,0	93-95	3,5	163-164	1,0
28-29	5,9	96-97	3,4	165-167	0,9
30-32	5,8	98-100	3,3	168-170	0,8
33-35	5,7	101-103	3,2	171-173	0,7
36-38	5,6	104-106	3,1	174-177	0,6
39-40	5,5	107-109	3,0	178-180	0,5
41-43	5,4	110-112	2,9	181-183	0,4
44-46	5,3	113-115	2,8	185-187	0,3
47-48	5,2	116-118	2,7	188-189	0,2
49-51	5,1	119-122	2,6	190	0,1
52-54	5,0	121-123	2,5		
55-57	4,9	124-126	2,4		
58-60	4,8	127-129	2,3		
61-63	4,7	130-131	2,2		
64-65	4,6	132-134	2,1		